

4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitapları “Etkin Vatandaşlık” Öğrenme Alanında Yer Alan Becerilerin ve Değerlerin İncelenmesi**

Emine KARASU AVCI¹ & *Melike FAİZ¹

¹Kastamonu Üniversitesi, Türkiye

Gönderilme Tarihi: Şubat 2018 Kabul Tarihi: Mayıs 2018

Özet:

Ders kitapları, eğitim-öğretim ortamlarının en önemli ders araçlarıdır. Ders kitaplarında yer alan metinler öğrencilere ulaşabilme yollarından birisidir. Metinler yoluyla çeşitli beceriler ve değerler kazandırılabilir. Bu araştırmada 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ilk defa yer alan Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı ele alınarak bu öğrenme alanında yer alan metinlerdeki beceriler ve değerlerin tespiti amaçlanmıştır. Araştırmada doküman inceleme tekniğinden faydalanılarak 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 13 farklı beceri tespit edilmiştir. Bu becerilerin arasında en çok vurgulanan beceriler işbirliği, sosyal katılım ve iletişim becerileridir. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise 11 farklı beceri tespit edilmiştir. En fazla vurgulanan beceriler siyaset okuryazarlığı, karar verme, sosyal katılım ve araştırma becerileridir. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 16 farklı değer tespit edilmiştir. En fazla vurgulanan değerler sorumluluk, bağımsızlık, özgürlük ve eşitlik değerleridir. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise 14 farklı değer tespit edilmiştir. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı en fazla vurgulanan değerler sorumluluk, yardımseverlik, temizlik ve vatanseverlik değerleridir.

Anahtar Kelimeler: Ders kitabı, Etkin Vatandaşlık, beceri, değer.

Abstract

Textbooks are the most important teaching tools of the educational environment. The texts in the textbooks are one of the ways to reach the students. Various skills and values can be gained through texts. In this research, it was aimed to determine the skills and values in the texts that take place in this learning area by taking into consideration the effective citizenship learning area which is the first time in 2018 Social Studies Curriculum. In the research, social and textbooks of the 4th and 5th grade were examined using the document review technique. 4th grade Social Studies textbook 13 different skills have been identified in the field of effective Citizenship learning. The most emphasized skills among these skills are cooperation, social participation and communication skills. In the 5th grade Social Studies textbook, 11 different skills were identified. The most emphasized skills are political literacy, decision making, social participation and research skills. Fourth grade Social Studies textbook 16 different values were determined in the field of "Effective Citizenship" learning. The most emphasized values are the values of responsibility, independence, freedom and equality. In the 5th grade Social Studies textbook 14 different values were determined. The most emphasized values in the 5th grade Social Studies textbook are the values of responsibility, benevolence, cleanliness and patriotism

Keywords: Textbook, Effective Citizenship, Skills, Value.

*Sorumlu Yazar E-mail: mfaiz@kastamonu.edu.tr

Orcid ID:

**Bu çalışma 2018 yılında Ders Kitapları Uluslararası Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan iki ayrı bildiriden elde edilmiştir.

GİRİŞ

Geçmişten günümüze biriken bilginin kuşaktan kuşağa aktarımında kitapların önemli bir rolü olduğu bilinmektedir (Yılmaz, Seçken ve Morgil, 1998). Ders kitapları da M.Ö. 4000’li yıllarda Eski Mısır’da tıp ve matematik bilimleri alanlarında ilk defa ortaya çıkmış ve eğitim-öğretim sistemlerinde yerini almıştır (Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı [EARGED], 2008). Eski çağlardan günümüze kadar süregelen zaman diliminde önemli değişiklikler geçirmiştir. Özellikle 1450’lerden sonra, matbaanın icadına paralel olarak, büyük bir gelişim göstermiştir. Teknolojinin daha da gelişmesi ile birlikte ders kitapları da gelişerek ve değişerek tarihte yerini almaya devam etmiştir (Coşkun ve Taş, 2008). Ülkemizde de Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze kadar hükümet programlarında ders kitapları ile ilgili konular yer almıştır. Ders kitaplarının yenilenmesi, kitaplarla ilgili ticari istismarların önüne geçilmesi, tek tip ders kitabı uygulaması, ders kitaplarının günlük yaşama göre tasarlanması, güncellenmesi ve ders kitaplarının ücretsiz olarak dağıtılması gibi konular ele alınmıştır (EARGED, 2008).

Ders kitapları, eğitim-öğretim sisteminin vazgeçilemez öğelerinden birisidir. Öğretim programlarının kazandırılmasını hedeflediği konuları sistematik bir şekilde ele alan ve öğrencileri dersin hedef ve kazanımları doğrultusunda yetiştirmeyi amaçlayan dokümanlardır (Ünsal ve Güneş, 2002). Öğrencilerin önceden belirlenen hedeflere ve kazanımlara ulaşmasında ders kitaplarının rolü yadsınamaz. Ders kitapları, belirli bir sınıf düzeyine göre öğrenciler için tasarlanmış ve öğretim programına uygun olarak hazırlanmış temel ders kaynaklarıdır. Öğretilecek olan konuların öğrenciye aktarılabilmesi ders kitapları ile sağlanır. Öğretmenler, ders sırasında düzenleyecekleri etkinlikleri öğretim programları yerine çoğunlukla ders kitaplarına göre düzenlerler. Bu durum elbette ders kitaplarının hem işlevini hem de önemini artırmaktadır (Gülersoy, 2013). Bir anlamda öğretim ortamlarının gizli kahramanları ders kitaplarıdır. Öğretim ortamlarındaki etkinliklerle birlikte hazırlanacak olan materyaller de ders kitaplarına göre hazırlanır (Yapıcı, tarihsiz). EARGED (2008)’e göre ders kitapları, öğrenme-öğretme sürecinde öğretmenin enerjisini daha sistematik ve doğru kullanmasını sağlamaktadır.

Ders kitaplarının devlet tarafından öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılması öğrencilerin ders kitaplarına erişimini kolaylaştırmaktadır (Aslan, Okumuş ve Koçoğlu, 2015). Tüm öğrencilerin ders kitaplarına kolayca ulaşabilmesi ile de konuların sınıf düzeylerine göre belirlenmesi ve bu konuların görsel açıdan desteklenmesi, hedeflere ulaşıp ulaşılamadığının ölçme ve değerlendirme ile ölçülebilmesi ders kitaplarını daha işlevsel bir hale getirmektedir (Göçer, 2008). Ders kitapları sayesinde öğrenciler derste öğrendikleri konuları istedikleri zaman diliminde ve istedikleri mekânda tekrar edebilme imkânına sahiptirler. Böylece ders kitaplarının sadece okul ortamında kullanılan bir ders aracı olmadığını da söyleyebiliriz.

Günümüzde gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde ders kitapları önemli bir ders aracı olarak görülmektedir (EARGED, 2008). Ders kitapları geleceğin vatandaşları olacak öğrencilerin çeşitli becerileri ve değerleri kazanmalarına fırsat tanır. Öğrenciler ders kitaplarında öğrenecekleri konuyu bütün yönleriyle görürler. Böylece bütüncül bir bakış açısı kazanırlar. Ayrıca ders kitaplarının güncel olma zorunluluğu öğrencilerin güncel olayları öğrenmeleri ve fikir sahibi olmalarını sağlamaktadır (Göçer, 2008). Ders kitapları yoluyla öğrencilere gelecekte topluma uyum sağlamalarını kolaylaştıracak bilgi, beceri ve değerler kazandırılmaktadır. Ders kitapları bir anlamda toplumların beklentilerini hayata geçirme aracıdır (Aslan, Okumuş ve Koçoğlu, 2015). Toplumunu oluşturan bireyler arasında ortak bir kültürün oluşturulması, geçmiş, bugün ve gelecek arasında bir köprü kurulması ile ortak bir

anlayışın ortaya çıkmasında ders kitaplarının da rolü olduğu görülmektedir (Özkan, 2010). Ders kitapları, anayasa ve kanunları destekleyici, temel insan hak ve özgürlüklerini önemseyen ve ayrımcılığa karşı çıkan bir anlayışa oluşturulur. Bu yönüyle ders kitaplarının toplumsal hayatı düzenleyici bir işlevi olduğu da anlaşılabilir. Ayrıca ders kitapları öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal açıdan da gelişmesini sağlamaktadır. Modern, hür ve bilimsel düşünme gücüne sahip, sorumluluk bilinci gelişmiş, insan haklarına saygılı, yapıcı, yaratıcı ve çağdaş bir dünya görüşüne sahip bireylerin yetişmesinde ders kitapları önem taşımaktadır (Kolaç, 2003). Bu anlamda nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde ders kitaplarının temel bir rolünün olduğu anlaşılmaktadır. Öcal ve Yiğittir (2007) ders kitaplarının toplumların olumlu yönde değişimlerinin sağlanmasında yararlanılan bir araç olduğunu belirtmektedirler. Öğrencilere bilgi verme, bilgileri sistematik hale getirme, öğrencilerin kendi başlarına öğrenmesini sağlama ve kişilik geliştirme ders kitapları yardımıyla kazandırılabilir. Tüm bu yönleriyle ders kitapları hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından en çok başvurulan eğitim-öğretim aracıdır (Aydın, 2010).

Ders kitapları öğrencilerin derse karşı başarılı olmalarında ve olumlu tutumlar geliştirmelerinde önemlidir (Mazlum ve Mazlum, 2016). Çünkü ders kitapları tüm öğrenciler için temel bilgi kaynaklarıdır. Öğrencilerin ders kitaplarından aktif ve verimli bir biçimde yararlanmaları derse karşı tutumlarını olumlu yönde etkileyecektir. Öğrenciler, öğretmen olmadığı ortamlarda ve durumlarda da ders kitaplarından faydalanırlar. Bu bağlamda ders kitapları öğretmenin olmadığı ortamlarda öğretmenin görevini üstlenmekte ve onları yönlendirmektedir (Altun, Arslan ve Yazgan, 2004). Ders kitapları tüm çocuklar için fırsat eşitliği de sağlamaktadır. Çeşitli sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilere devlet tarafından ücretsiz bir şekilde ders kitaplarının dağıtılması bilgiye erişme noktasında tüm öğrencilere eşit fırsatlar tanımaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinin amacı; toplumsal problemlere duyarlı olan iyi ve etkili vatandaş yetiştirmektir. İyi ve etkili vatandaş çeşitli becerileri ve değerleri kazanmış bireyler yetiştirmekle mümkündür. Beceri herhangi bir davranışı yapabilme durumu olarak açıklanabilir. Sahip olduğumuz beceriler hem bireysel hem de toplumsal problemlerin çözülmesinde etkilidir. Günümüz dünyasında toplumsal hayatın giderek daha karmaşık bir hal aldığı düşünüldüğünde beceri kavramının önemi daha da artmaktadır. Taşkıran, Baş ve Bulut (2016) eğitim programlarında beceri kavramının çıkış noktasını toplumsal hayattaki bu karmaşıklığa bağlamaktadır. Toplumsal hayatın karmaşıklaşması ve artan nüfusla beraber iletişime duyulan ihtiyacın artması beceri boyutu gelişmiş bireylere ihtiyacı artırmıştır (Mutluer, 2013). Becerilerin eksik olarak kazanılması çocukların uyum problemi yaşamasına, özgüven eksikliğine ve buna bağlı olarak da kaygı ve şiddet durumlarının yaşanmasına sebebiyet vermektedir (Coşkun ve Samancı, 2012). Değer ise, bir toplumun çoğunluğu tarafından doğru olduğu kabul edilen genel bilgi, inanç ve tutumlar olarak tanımlanabilir. Yaman, Taflan ve Çolak (2009) değerlerin toplumdaki bireyler arasında birlik ve beraberliği desteklediğini ifade etmektedirler. Değerler insan davranışlarına yön verir; bireyler arasında ortak bir bağın oluşmasını sağlar (Özkan, 2010). Toplumsal düzenin ve iletişimin sağlanması ile alınan kararların hayata geçirilmesinde değerlerin önemli bir rolü olduğu görülmektedir (Güzel Candan ve Ergen, 2014). Değişen ve gelişen dünyada değerler eğitim dünyası için de çok önemli bir hal almıştır (Aral, 2008). İyi ve etkili vatandaş olmak aslında bu becerileri kullanmak ve toplumsal değerleri kabullenme durumudur. Öyle ki öğretim programları son yıllarda bireylerin kazanması gereken beceri ve değerleri dersler aracılığıyla vermektedir.

Dünyadaki hızlı değişim ve dönüşüme paralel olarak 1990'lı yıllardan itibaren ülkeler eğitim-öğretim programlarını zamana uygun hale getirmeye çalışmışlardır. Türkiye'de eğitim

programlarını çağdaş bir anlayışla 2000’li yıllarda değiştirmiştir. Bu yeni programlar eğitim sistemlerinde bilginin yanı sıra beceri ve değerlerin geliştirilmesini de önemsemiştir. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı da değişime uğramış; beceri ve değerlerin kazandırıldığı bir ders haline dönüştürülmüştür (Öztürk ve Mutlu, 2017). Sosyal Bilgiler dersine ait öğretim programı yakın zamanda tekrar ele alınmış ve güncellenmiştir. Yenilen 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile birlikte Sosyal Bilgiler 4.ve 5.sınıf ders kitapları da güncellenmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan beceriler ve değerler aşağıda sıralanmaktadır:

“Araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, eleştirel düşünme, empati, finansal okuryazarlık, girişimcilik, gözlem, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, iletişim, iş birliği, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, kanıt kullanma, karar verme, konum analizi, medya okuryazarlığı, mekânı algılama, öz denetim, politik okuryazarlık problem çözme, sosyal katılım, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, yenilikçi düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama” (MEB, 2018).

“Adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik” (MEB, 2018).

Alanyazın incelendiğinde değerlerin ders kitaplarında nasıl işlendiğine yönelik çalışmalara rastlanılmaktadır. Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki temel evrensel değerlerin incelendiği çalışmaların bulunduğu görülmüştür (Aral, 2008; Belet ve Deveci, 2008; Candan ve Ergen, 2014; Karagöz, 2009; Doğan ve Gülüşen, 2011; Fallahi ve Nya, 2011; Güzel, 2013; Kırmızı, 2014; Kuş, Meray ve Karatekin, 2013; Öztürk ve Özkan, 2018; Yaşaroğlu, 2013). Ersoy ve Şahin (2012) çalışmasında ilköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki değerler eğitime yönelik etkinlikleri, değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelemiştir. Yaman, Taflan ve Çolak (2009) çalışmasında ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde geçen değerleri incelemiştir. Özkan (2010) çalışmasında Türk Eğitim Sistemi’nin İlköğretim kademesinde, zorunlu İlköğretim uygulanmasının öncesi ve sonrası sosyal alan derslerinde okutulan ders kitaplarında himayeci değerleri incelemiştir. Gülersoy (2013) yaptığı çalışmada ortaokul 6.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını fiziksel, eğitsel, görsel ve dil-anlatım özellikleri açısından incelemiştir. Belet ve Deveci (2008) çalışmasında, ulusal değerleri Türkçe ders kitaplarında yer alması bakımından ele almışlardır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarını mesaj tasarımı ilkeleri açısından değerlendirmişlerdir (Şahin, 2012). Tay (2005) yaptığı çalışmada, öğrenme ve öğrenme stratejileri hakkında bilgi vermiş ve ilköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarında öğrenme stratejilerine nasıl yer verilebileceğini örneklerle açıklamışlardır. Fakat alanyazın incelendiğinde ders kitabı ve değer ile ilgili çeşitli çalışmalara rastlanırken ders kitabı ve beceri eğitime yönelik çalışmalara rastlanılmamıştır.

Öğrencilerin okulda geçirdikleri zaman dilimi göz önüne alındığında ders kitaplarında yer alan metinler becerilerin ve değerlerin kazandırılmasında etkilidir. Metinler öğrencilere ulaşılabilir yollarından birisidir. Sosyal Bilgiler dersinin sahip olduğu zengin içerik ve amaçları ders kitaplarında yer alan metinleri önemli hale getirmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde beceriler ve değerlerin kazandırılmasının bir yolu da ders kitaplarında yer alan metinlerdir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada öğretim programında daha önceden yer almayan Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı ele alınarak bu öğrenme alanında yer alan metinlerdeki beceriler ve değerlerin tespiti amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na göre Talim ve Terbiye Kurulu tarafından düzenlenen 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları Etkin Vatandaşlık öğrenme alanındaki becerileri ve değerleri tespit etmek amacıyla yapılan bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, bireylerin, grupların görüşleri ya da dokümanlar incelenerek elde edilen verilerin yorumlanması durumudur (Creswell, 2013). Bu araştırmanın doğasına nitel yöntem uygun olduğu için tercih edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak doküman inceleme tekniğinden yararlanılmıştır. Doküman inceleme tekniği, nitel araştırma veri toplama tekniklerinden biridir. Dokümanlar bilimsel bir dergi, günlük, mektup, resmi belgeler, otobiyografi ve biyografiler olabilir (Creswell, 2013). Bu araştırmada 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na göre Talim ve Terbiye Kurulu tarafından düzenlenen 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları Etkin Vatandaşlık öğrenme alanındaki becerileri ve değerleri tespit etmek amacıyla doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Araştırmada şu sorulara cevap aranmaktadır:

1. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan beceriler nelerdir?
2. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan beceriler nelerdir?
3. 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan benzer ve farklı beceriler nelerdir?
4. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerler nelerdir?
5. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerler nelerdir?
6. 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan benzer ve farklı değerler nelerdir?

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler nitel bir veri analizi olan içerik analizi yapılarak çözümlenmiştir. İçerik analizi, metinlerdeki ya da söylemlerdeki anlamları keşfetme ve bunların sistematik hale getirilmesi durumudur (Coolican, 2009). Bu araştırmada 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na göre Talim ve Terbiye Kurulu tarafından düzenlenen 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları Etkin Vatandaşlık öğrenme alanındaki becerileri ve değerleri tespit etmek amacıyla içerik analizi kullanılmıştır. Öğrenme alanındaki beceri ve değerler, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan beceri ve değerler temel alınarak tespit edilmiştir.

Bu araştırmada güvenilirlik, elde edilen verilerin iki araştırmacı tarafından da analiz edilmesi ve farklı düşünülen noktalarda bir araya gelerek ortak bir karara varılması ile sağlanmaya çalışılmıştır. Coolican (2009) güvenilirliği, verilerin bir başka araştırmacı tarafından da analiz

edilmesi ve sonuçların karşılaştırılarak güvenilirliğin sağlanması olarak belirtmektedir. Bu araştırmada da benzer yol izlenmiştir. Bu durum analizci üçgenlemesi olarak da adlandırılır. Analizci üçgenlemesi, aynı verileri bir veya birden fazla kişinin bağımsızca analiz etmesi ve bu analizlerin karşılaştırılması durumudur (Patton, 2014). Araştırmada geçerlik ise, araştırmacıların verilerden aynı çıkarımlarda bulunması durumu ile ilgilidir (Coolican, 2009). Bu araştırmada iki araştırmacının da verilerden benzer çıkarımlara ulaşması ile sağlanmıştır. Ayrıca örnek metinlere yer verilerek bu çıkarımlar desteklenmiştir.

Araştırmanın Sınırlılığı

Araştırmada 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na göre Talim ve Terbiye tarafından düzenlenen 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile; 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı ile sınırlıdır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen bulgulara ilişkin istatistiksel verilere, örnek metinlere ve yorumlara yer verilmektedir.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan beceriler nelerdir?

Tablo 1’de 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan becerilere ve frekanslarına yer verilmektedir.

Tablo 1. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan beceriler

Sınıf Düzeyi	Beceriler	Frekans
4. Sınıf	1. İşbirliği	7
	2. Sosyal katılım	5
	3. İletişim	4
	4. Öz denetim	2
	5. Karar verme	2
	6.Hukuk okuryazarlığı	2
	7.Dijital okuryazarlık	2
	8.Empati	2
	9.Gözlem	1
	10.Mekânı algılama	1
	11.Harita okuryazarlığı	1
	12.Zaman ve kronolojiyi algılama	1
	13.Değişim ve sürekliliği algılama	1
Toplam		31

Tablo 1 incelendiğinde 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 13 farklı beceri tespit edilmiştir. Bu becerilerin tamamının 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer aldığı görülmektedir. Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında en fazla vurgulanan beceriler sırasıyla işbirliği (7), sosyal katılım (5) ve iletişim (4) becerileridir. Programda ise 4.sınıf düzeyinde işbirliği, sosyal katılım ve karar verme becerilerinin kazandırılması hedeflenmektedir. Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan metinlerde tespit edilen becerilerin programda kazandırılması hedeflenen beceriler (işbirliği, sosyal katılım ve karar verme) ile aynı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda öğrenme alanında diğer tespit edilen becerilerin bu becerileri destekleyici yönde beceriler olduğu söylenebilir.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı sosyal katılım becerisi ile ilgili örnek metin:

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan bu metinde bireylerin çeşitli etkinliklere katılmasının önemi üzerinde durularak sosyal katılım becerisi vurgulanmaktadır. Sosyal katılım becerisi ilgili öğrenme alanı açısından değerlendirildiğinde bireylerin toplumsal hayatta etkin bir şekilde rol almasını sağlayacak olan temel bir beceridir. Bu yönüyle öğrenme alanının doğasına uygun ve tamamlayıcı bir değer olarak düşünülebilir.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı empati becerisi ile ilgili örnek metin:

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan bu metinde Suriyeli bir çocuğun içinde bulunduğu durum anlatılmaktadır. Bu metin sonunda yer alan soru ile Affan'ın içinde bulunduğu

durumdan yola çıkılarak savaşların çocukları nasıl etkilediği sorulmuştur ve empati becerisi kazandırılmaya çalışılmıştır.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı araştırma ve problem çözme becerisi ile ilgili örnek metin:

Aşağıdaki tablonun ilk sütununa yaşadığınız yerin problemlerini (eğitim, sağlık, ulaştırma, çevre gibi) yazınız. İkinci sütuna problemin çözümünün hangi yönetim biriminin ya da birimlerinin görevi olduğunu yazınız. Sağdaki sütuna ise nasıl çözülebileceği ile ilgili önerilerinizi yazınız.

Problemler	Yönetim birimleri	Çözüm önerileri

Yukarıda 4.sınıf ders kitabında yer alan bu etkinlik ile çocuklarda araştırma ve problem çözme becerisi geliştirilmek istenmektedir. Çocukların ilk önce yakın çevrelerinde yönetim birimlerinin neler olduğunu öğrenmeye çalışmaları ve yaşanan problemleri bulmaları ile araştırma; daha sonra bu problemlere çözüm önerileri getirmeleri ise problem çözme becerisi ile ilgilidir.

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan beceriler nelerdir?

Tablo 2’de 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan becerilere ve frekanslarına yer verilmektedir.

Tablo 2. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan beceriler

Sınıf Düzeyi	Beceriler	Frekans
5.Sınıf	1.Siyaset okuryazarlığı	5
	2.Karar verme	4
	3.Sosyal katılım	3
	4.Araştırma	3
	5.İşbirliği	2
	6.Problem çözme	2
	7.Gözlem	2
	8.Girişimcilik	1
	9.Hukuk okuryazarlığı	1
	10.Empati	1
	11.Mekân algılama	1
Toplam		25

Tablo 2’ye göre 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 11 farklı beceri tespit edilmiştir. Bu becerilerin tamamı 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer almaktadır. Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında en fazla vurgulanan beceriler sırasıyla siyaset okuryazarlığı (5), karar verme (4), sosyal katılım (3) ve araştırma (3) becerileridir. Programda

ise 5.sınıf düzeyinde araştırma ve sosyal katılım becerilerinin kazandırılması hedeflenmektedir. Programda kazandırılması hedeflenen bu becerilerin, Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında en fazla vurgulanan becerilerden olduğu görülmektedir. Öğrenme alanında tespit edilen diğer becerilerin ise programdaki bu becerileri destekleyici ve tamamlayıcı beceriler olduğu söylenebilir.

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı hukuk okuryazarlığı becerisi ile ilgili örnek metin:

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının bu metninde hak ve özgürlükler konusundan bahsedilerek hukuk okuryazarlığı becerisi vurgulanmaktadır. Bu becerinin kazandırılabilmesine yönelik olarak anayasadaki bazı maddeler örnek olarak sunulmuştur. Hukuk okuryazarlığı, bireyin hak ve özgürlüklerini bilmesini ve kullanmasını sağlayan önemli bir beceridir.

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı araştırma becerisi ile ilgili örnek metin:

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan bu metinde araştırma becerisinin vurgulandığı görülmektedir. Metin, sorular yoluyla çocukları araştırma yapmaya yönlendirerek onlara bu beceriyi kazandırmayı hedeflemektedir.

4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan benzer ve farklı beceriler nelerdir?

Tablo 3’te 4. ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında tespit edilen becerilerin karşılaştırılmasına yer verilmektedir.

Tablo 3. 4. ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında tespit edilen becerilerin karşılaştırılması

Beceriler	4.sınıf	5.sınıf
1.Siyaset okuryazarlığı	-	X
2.Karar verme	X	-
3.Sosyal katılım	X	X
4.Araştırma	-	X
5.İşbirliği	X	X
6.Problem çözme	-	X
7.Gözlem	X	X
8.Mekânı algılama	X	X
9.Harita okuryazarlığı	X	-
10.Zaman ve kronolojiyi algılama	X	-
11.Değişim ve sürekliliği algılama	X	-
12.Hukuk okuryazarlığı	X	X
13.Empati	X	X
14.Girişimcilik	-	X
15.Dijital okuryazarlık	X	-
16.Öz denetim	X	-
17.İletişim	X	-

Tablo 3 incelendiğinde 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında siyaset okuryazarlığı, araştırma, problem çözme ve girişimcilik becerilerinin tespit edilemediği görülmektedir. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında ise karar verme, harita okuryazarlığı, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, öz denetim ve iletişim becerileri tespit edilememiştir. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında, 5.sınıf düzeyine göre daha fazla beceri tespit edilmiştir. Buna göre 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında beceri eğitiminin daha fazla önemsendiği söylenebilir.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan değerler nelerdir?

Tablo 4.’te 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlere ve frekanslarına ait bilgilerine yer verilmektedir.

Tablo 4. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerler

Sınıf Düzeyi	Değerler	Frekans
4.sınıf	1.Sorumluluk	18
	2.Bağımsızlık	17
	3.Özgürlük	10
	4.Eşitlik	10
	5.Vatanseverlik	5
	6.Fedakârlık	3
	7.Sevgi	3
	8.Güven	2
	9.Barış	2
	10.Saygı	1
	11.Paylaşım	1
	12.Hoşgörü	1
	13.Dürüstlük	1
	14.Yardıms severlik	1
	15.Çalışkanlık	1
	16.Dayanışma	1
Toplam		77

Tablo 4'e göre 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 16 farklı değer tespit edilmiştir. Bu değerlerden güven, paylaşım ve hoşgörü değerleri 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer almamaktadır. Diğer tespit edilen değerler ise programda yer alan değerlerdir. Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında en fazla vurgulanan değerler sırasıyla sorumluluk (18), bağımsızlık (17), özgürlük (10) ve eşitlik (10) değerleridir. Programda 4.sınıf düzeyinde sorumluluk ve bağımsızlık değerlerinin kazandırılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda öğrenme alanında en fazla vurgulanan değerlerin (sorumluluk, bağımsızlık) programda kazandırılması hedeflenen değerler olması programın hedefini yerine getirmesi anlamında önemlidir. Diğer tespit edilen değerlerin ise iyi bir vatandaşta bulunması gereken değerler olması bakımından önem taşımaktadır.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı özgürlük değeri ile ilgili örnek metin:

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının bu metninde yaşama hakkı ve düşünce özgürlüğünden bahsedilmektedir. Bu yönüyle bu metinde özgürlük değeri vurgulanmaktadır.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı özgürlük ve bağımsızlık değerleri ile ilgili örnek metin:

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan bu metinde Aine isimli bir çocuğun yaşama hakkı ile ilgili görüşlerine yer verilmektedir. Bu metinden yola çıkılarak özgürlük ve bağımsızlık değerleri vurgulanmaktadır.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı sorumluluk ve yardımseverlik değerleri ile ilgili örnek metin:

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki bu metinde Reyhan ve Mehmet isimli iki kardeşin aile içindeki rolünden ve iş bölümlerinden bahsetmektedir. Bu metinde vurgulanan değerlerin sorumluluk ve yardımseverlik değerleri olduğu görülmektedir.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı sorumluluk ve güven değerleri ile ilgili örnek metin:

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki bu metinde Emre'nin kardeşini okula getirme sorumluluğunu üstlenişinden ve kendine güveninden bahsedilmektedir. Bu metinde temel vurgulanan değer sorumluluk değeri olduğu görülmektedir. Ayrıca kısmen de güven değerinin üzerinde durulmaktadır.

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında yer alan değerler nelerdir?

Tablo 5'te 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlere ve frekanslarına yer verilmektedir.

Tablo 5. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerler

Sınıf Düzeyi	Değerler	Frekans
5.sınıf	1.Sorumluluk	4
	2.Yardımseverlik	4
	3.Temizlik	3
	4.Vatanseverlik	3
	5.Duyarlılık	2
	6.Dayanışma	1
	7.Saygı	1
	8.Özgürlük	1
	9.Eşitlik	1
	10.Adalet	1
	11.Barış	1
	12.Bağımsızlık	1
	13.Güven	1
	14.Paylaşım	1
Toplam		25

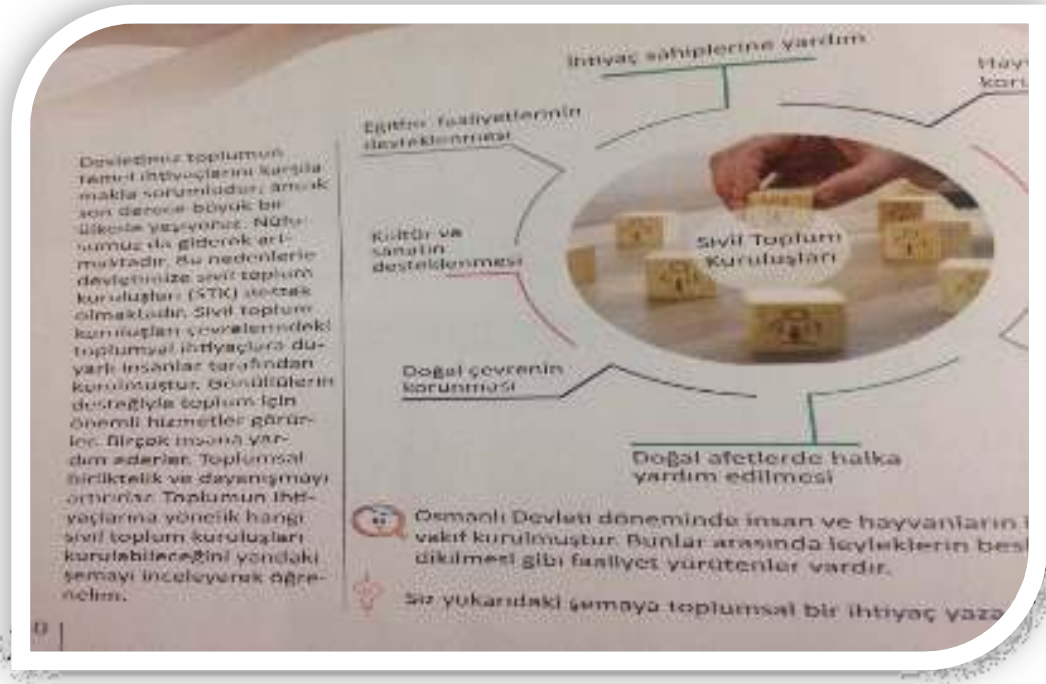
Tablo 5’e göre 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 14 farklı değer tespit edilmiştir. Bu değerlerden temizlik, güven ve paylaşım değerleri 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer almamaktadır. Diğer tespit edilen değerlerin ise programda yer alan değerler olduğu görülmektedir. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında en fazla vurgulanan değerler sorumluluk (4), yardımseverlik (4), temizlik (3) ve vatanseverlik (3) değerleridir. Programda bu öğrenme alanında özgürlük ve bağımsızlık değerlerinin kazandırılmasının hedeflendiği görülmektedir. Bu değerler, bu öğrenme alanında tespit edilen değerler arasında yer almaktadır. Ancak en çok vurgulanan değerler arasında özgürlük ve bağımsızlık değerlerinin yer almaması da dikkat çekici bir durumdur.

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı özgürlük ve bağımsızlık değerleri ile ilgili örnek metin:

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının bu metninde egemenlik ve bağımsızlık sembollerinden bahsedilmekte ve Milli Mücadelenin önemi üzerinde durulmaktadır. Bu metinde özgürlük ve bağımsızlık değerlerinin vurgulandığı görülmektedir.

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı sorumluluk ve yardımseverlik değerleri ile ilgili örnek metin

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının bu metninde devlet ve STK'lar arasındaki ilişkiden bahsedilmektedir. Devletin sorumluluğu üzerinde durulmakta; STK'ların devletin sorumluluklarını paylaştığına değinilmektedir. Bu bağlamda bu metinde sorumluluk ve yardımseverlik değerlerinin vurgulandığı görülmektedir.

4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan benzer ve farklı değerler nelerdir?

Tablo 6'da 4. ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında tespit edilen değerlerin karşılaştırılmasına yer verilmektedir.

Tablo 6. 4. ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında tespit edilen değerlerin karşılaştırılması

Değerler	4.sınıf	5.sınıf
Sorumluluk	X	X
Bağımsızlık	X	X
Özgürlük	X	X
Vatanseverlik	X	X
Duyarlılık	-	X
Dayanışma	X	X
Yardımseverlik	X	X
Saygı	X	X
Eşitlik	X	X
Adalet	-	X
Barış	X	X
Güven	X	X
Paylaşım	X	X
Temizlik	-	X
Fedakârlık	X	-
Sevgi	X	-
Hoşgörü	X	-
Dürüstlük	X	-
Çalışkanlık	X	-

Tablo 6 incelendiğinde 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında duyarlılık, adalet ve temizlik değerleri tespit edilememiştir. 5.sınıf düzeyinde ise fedakârlık, sevgi, hoşgörü, dürüstlük ve çalışkanlık değerleri tespit edilememiştir. 4.sınıf düzeyi Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında, 5.sınıf düzeyine göre daha fazla değer yer aldığı görülmektedir. Buna göre 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında değerlerin daha çok vurgulandığını ve önemsendiğini söyleyebiliriz.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 13 farklı beceri; 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 11 farklı beceri tespit edilmiştir. Siyaset okuryazarlığı, araştırma, problem çözme ve girişimcilik becerileri 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer alamazken; karar verme, harita okuryazarlığı, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, öz denetim ve iletişim becerileri de 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer almamaktadır. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında işbirliği, sosyal katılım ve iletişim becerileri daha çok vurgulanırken; 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında siyaset okuryazarlığı, karar verme, sosyal katılım ve araştırma becerileri vurgulanmaktadır. 4.sınıf düzeyinde bu öğrenme alanında programda kazandırılması hedeflenen becerilerin işbirliği, sosyal katılım ve karar verme becerileri olduğu görülmektedir. Buna göre öğrenme alanının metinlerinde yapılan içerik analizi sonucunun, programın bu hedefini destekleyici yönde olduğu bulgular elde edilmiştir. 5.sınıf düzeyinde programda araştırma ve sosyal katılım becerilerinin kazandırılması hedeflenmektedir. Bu araştırmada elde edilen sonucun, programın bu hedefine yönelik olduğu görülmektedir. Bu bağlamda programda kazandırılması hedeflenen becerilerin yanında başka becerilerin tespit edilmesi kazandırılacak temel becerileri destekleyici olması yönüyle önem taşımaktadır. Bu araştırmadan elde edilen bu sonuçlar ile

ilgili alanyazında ders kitabı ve beceri ilişkisi ele alındığında bu araştırmayı destekleyecek ya da bu araştırmayla çelişecek herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında özgürlük, sorumluluk, eşitlik, barış, dürüstlük, sevgi, saygı, güven, hoşgörü, paylaşım değerleri; 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında ise sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik, dayanışma, duyarlılık, saygı, eşitlik, adalet, özgürlük ve bağımsızlık değerleri tespit edilmiştir. Duyarlılık, adalet ve temizlik değerleri 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında ve fedakârlık, sevgi, hoşgörü, dürüstlük ve çalışkanlık değerleri de 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında tespit edilememiştir. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında en fazla yer alan değerlerin sorumluluk ve yardımseverlik değerleri olduğu görülmektedir. 4.sınıfta ise en fazla sorumluluk ve bağımsızlık değerleri yer almaktadır. Alanyazın incelendiğinde çeşitli çalışmalarda sorumluluk değerinin en fazla ele alınan değer olduğu görülmüştür (Kuş, Meray ve Karatekin, 2013; Yaşaroğlu, 2013; Güzel, 2013; Doğan ve Gülüşen, 2011; Belet ve Deveci, 2008). 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında en az yer alan paylaşım, hoşgörü, dürüstlük, yardımseverlik, çalışkanlık, dayanışma değerleri ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında en az yer alan değerler dayanışma, saygı, özgürlük, eşitlik, adalet, barış, bağımsızlık, güven, paylaşım değerleridir. Kuş, Meray ve Karatekin (2013)'in elde ettiği bulgularda hoşgörü değeri en az yer alan değerdir. Aral (2008)'in çalışmasında ise hoşgörü değeri bulgusuna rastlanmamıştır. 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında saygı değeri en az yer alan değerlerdendir. 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında da sevgi değerine hiç rastlanılmamaktadır. Bu durum Öztürk ve Özkan (2018); Güzel (2013); Aktan (2012); Şen (2008); Aral (2008) ve Kuş, Meray ve Karatekin (2013)'in çalışmalarında sevgi ve saygı değerlerinin en çok tekrarlananlar arasında olması çalışmayla tezatlık oluşturmaktadır. Kırmızı (2014)'nın çalışmasında da sevgi değeri en fazla tekrarlananlar arasındadır. Belet ve Deveci (2008)'nin de çalışmasında çalışkanlık değeri en fazla yer alan değerlerden birisi olması yönüyle bu araştırmanın sonucu ile tezatlık taşımaktadır. Aral (2008)'in çalışmasında da barış değeri ders kitaplarında en çok yer alan değerler arasında yer almasıyla bu araştırmanın sonucuyla aynı değildir. Araştırmada 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında en fazla yer alan bağımsızlık değeri bu durum Şen'in (2008) yaptığı çalışmada görülmemiştir. Ancak alanyazında karşılaşılan bu durumların aslında bu araştırmada 4.ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının sadece Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı ile sınırlandırılması ile de ilgili olduğu söylenebilir.

4.sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında 16 farklı değer tespit edilmiştir. 5.sınıf Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında 14 farklı değer tespit edilmiştir. Tespit edilen bu değerlerden güven, paylaşım ve hoşgörü değerleri 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer almamaktadır. 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programına eşitlik ve tasarruf değerleri yeni eklenmiş olup önceki programlarda yer almamaktadır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre şu öneriler getirilebilir:

- Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki diğer öğrenme alanlarına ait metinler incelenebilir. Programda kazandırılması hedeflenen beceriler ve değerler ile metinlerin paralelliği karşılaştırılabilir.
- Sosyal Bilgiler ders kitapları fiziki açıdan ele alınıp değerlendirilebilir.
- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan resimler ve fotoğraflar beceriler ve değerler açısından incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Aktan, O. (2012). 100 Temel Eserde Yer Alan Değerlerle Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerlerin Uyumunu. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- Altun, Arslan, Y. & Yazgan, Ç. (2004). Lise Matematik Ders Kitaplarının Kullanım Şekli ve Sıklığı. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 131-147.
- Aral, D. (2008). Milli Eğitim Bakanlığı'nın Hazırladığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Aslan, B., Okumuş, O. ve Koçoğlu, Y. (2015). Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarının Öğrencilerin Gelişim Düzeyine Uygunluğunun İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8 Sayı: 37, 689-699.
- Aydın, A. (2010). Kimya I Ders Kitabının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, Sayfa 207-224.
- Belet, Ş. D. & Deveci, H. (2008). Türkçe ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesi. VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu. Çanakkale: 2-4 Mayıs 2008.
- Creswell, J. W. (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri, Çev. Ed. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir, 3. Baskıdan Çeviri, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Coolican, H. (2009). Research Methods and Statistics Psychology. Hodder Education, 5.th Edition, London.
- Coşkun, E. & Taş, S. (2008). Ders Kitaplarına Metin Seçimi Açısından Türkçe Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 10, s. 59-74.
- Coşkun, N. & Samancı, O. (2012). İlköğretim 4. Ve 5. Sınıflarda Sosyal Beceri Düzeyi İle Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumların Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Journal Of Educational And Instructional Studies In The World*, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 32-41.
- Doğan, B. & Gülüşen, A. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki (6-8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 2, s. 75-102.
- EARGED, (2008). İlköğretim Okulu Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi. www.meb.gov.tr adresinden erişilmiştir.
- Ersoy, F. & Şahin, T. (2012). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Educational Science, Theory & Practice*, Cilt: 12, Sayı: 2, s. 1535-1558.
- Göçer, A. (2008). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarının Ölçme ve Değerlendirme Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, s. 197-210.
- Fallahi, V. & Nya, M. S. (2011). Content analysis of reading and writing textbooks of the primary school of Iran regard in UNICEF's Decuple Values. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Cilt: 15, s. 471-474.
- Gülersoy, A.E. (2013). İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 8-26.
- Güzel, D. (2013). 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarının evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Çanakkale.
- Güzel Candan, D. & Ergen, G. (2014). 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, s. 134-161.
- Kırmızı, F. S. (2014). 4.sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinde yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 27, s. 217-259.
- Karagöz, B. (2009). Yapılandırmacı yaklaşıma göre ilköğretim 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesi (Muğla ili örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Kolaç, E. (2003). İlköğretim Dördüncü Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: XVII, Sayı: 1, s. 105-137.

- Kuş, Z., Merey, Z. & Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 25, 183-214.
- Mazlum, M. & Mazlum, F. S. (2016). İlköğretim 4. Sınıf Ders Kitaplarının Görsel Tasarımına Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *SED*, Cilt: 4 (1). s.1-18.
- MEB, (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). <http://mufredat.meb.gov.tr> adresinden erişilmiştir.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal Bilgiler Programlarında Yer Alan Beceriler Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmen Görüşleri(İzmir Menemen Örneği). *Turkish Studies*, Cilt: 8/7, s. 355-362.
- Şahin, M. (2012). Ders Kitaplarının mesaj tasarımı ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 3, s. 129-154.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletmiş olduğu değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 5, s. 763-779.
- Öcal, A. & Yiğittir, S. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Kırıkkale Örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 51-61.
- Özkan, R. (2010). Türk eğitim sisteminde himayeci değerler: İlköğretim ders kitapları örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1, s. 1124-1141.
- Öztürk, M. & Mutlu, N. (2017). Sosyal Bilgiler ve Tarih Derslerinde Beceri ve Değerleri Ne Kadar Öğretiyoruz? *Sakarya University Journal of Education*, Cilt: 7, Sayı: 3, s. 552-563.
- Öztürk, T. & Özkan, Z. S. (2018). Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, s. 172-204.
- Patton, M. Q. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir (Çev. Ed.), 3. Baskıdan Çeviri, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Taşkıran, C., Baş, M. & Bulut, B. (2016). Sosyal Bilgiler Dersinin Kendine Özgü Becerilerinin Kazandırılma Düzeyi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 11, s. 1-19.
- Tay, B. (2005). Sosyal bilgiler ders kitaplarında öğrenme stratejileri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, s. 209-225.
- Ünsal, Y. & Güneş B. (2002). Bir Kitap İnceleme Çalışması Örneği Olarak M.E.B İlköğretim 4. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabına Fizik Konuları Yönünden Eleştirel Bir Bakış. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 3, s. 107-120.
- Yaman, H., Taflan, S. & Çolak, S. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 18, s. 107-120.
- Yapıcı, M. (tarihsiz). İlköğretim 1. Kademe Ders Kitaplarının Öğrenci Düzeyine Uygunluğu. *Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 121-130. <http://www.sbd.aku.edu.tr> adresinden erişilmiştir.
- Yaşaroğlu, C. (2013). Hayat bilgisi dersi kazanımlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, Cilt: 8, Sayı: 7, s. 849-858.
- Yılmaz, A., Seçken, N. & Morgil, İ. (1998). Lise 11. Sınıf, Kimya 3 Ders Kitaplarının Kimya Eğitime Uygunluklarının Araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, s.73-83.

EXTENDED ABSTRACT

Investigation of The Skills and Values Taking Place in "Effective Citizenship" theme in 4th and 5th Grade Social Studies Text Books

Introduction

Textbooks are the most important teaching tools of the educational environment. The texts in the textbooks are one of the ways to reach the students. Taking into consideration the time slots students spend in school, the texts in the textbooks are effective in acquiring skills and values. The rich content and aims of social studies course make texts in textbooks important. Textbooks are also one way of gaining skills and values in social studies. In this research, it was aimed to determine the skills and values in the texts that take place in this learning area by taking into consideration the effective citizenship learning area which is the first time in 2018 Social Studies Curriculum.

Method

The 4th and 5th grade Social Studies textbooks organized by the Board of Education according to the Social Studies Curriculum in 2018 qualitative research method was used in this research to determine the skills and values in the field of effective citizenship learning. As a means of collecting data in the survey, document review technique was utilized. In this research, according to the 2018 Social Studies Curriculum, the 4th and 5th grade Social Studies textbooks organized by the Board of Education were used in order to determine the skills and values in the field of "Effective Citizenship" learning. In the research, the answers to the following questions are sought:

1. 4th grade Social Studies textbook What are the skills involved in learning "Effective Citizenship"?
2. 5th grade Social Studies textbook What are the skills involved in learning "Effective Citizenship"?
3. What are the similar and different skills in the 4th and 5th grade Social Studies textbooks?
4. What are the values in the 4th grade Social Studies textbook "Effective Citizenship" learning?
5. What are the values in the 5th grade Social Studies textbook "Effective Citizenship" learning?
6. What are the similar and different values in the 4th and 5th grade Social Studies textbooks?

The data obtained in the study were analyzed by content analysis which is a qualitative data analysis. In this research, content analysis was used in order to determine the skills and values in the field of learning "Effective Citizenship" in the 4th and 5th grade Social Studies textbooks organized by the Board of Education according to the 2018 Social Studies Curriculum. Skills and values in the field of learning have been determined on the basis of skills and values in the 2018 Social Studies Curriculum.

Result

4th grade Social Studies textbook 13 different skills have been identified in the field of effective Citizenship learning. The most emphasized skills among these skills are cooperation, social

participation and communication skills. In the 5th grade Social Studies textbook, 11 different skills were determined. The most emphasized skills are political literacy, decision making, social participation and research skills. 4th grade Social Studies textbook 16 different values were determined in the field of effective Citizenship learning. The most emphasized values are the values of responsibility, independence, freedom and equality. In the 5th grade Social Studies textbook 14 different values were determined. The most emphasized values in the 5th grade Social Studies textbook are the values of responsibility, benevolence, cleanliness and patriotism.

Discussion

The result of this research seems to be directed towards this goal of the program. In this context, it is important that the skills to be acquired in the program are supported, as well as the basic skills to be acquired, in addition to the skills to be targeted. When the textbook and the skill relation are handled in relation to these results obtained from this research, it is not possible to support this research or to find any contradictory findings with this research.

In the 4th grade active citizenship learning field, 16 different values were determined. 14 different values have been identified in the field of learning 5th class active citizenship. Trust, sharing and tolerance values are not included in the 2018 Social Studies Curriculum. Equality and savings values have been newly added to the 2018 Social Studies curriculum and are not included in previous programs.